

Historická narácia, ideológia a historiografia (Úvodné slovo)

Čo je predmetom historického textu? Akým spôsobom sú prezentované výsledky historických výskumov? K čomu vlastne tieto výskumy referujú? Odpovede na tieto otázky hľadajú teoretici histórie, zatiaľ čo samotní historici ich spravidla (prinajmenšom v kontexte slovenskej inštitucionalizovanej historiografie) ignorujú. Jedným z najviac viditeľných dôsledkov tejto absencie teoretickej reflexie je recyklovanie zaužívaných historiografických stereotypov, samozrejmé používanie pojmov a schém, ktorých obsah je z analytického hľadiska často pochybný, resp. neutržateľný. Pokiaľ chceme eliminovať produkciu historických poznatkov tohto druhu, je nevyhnutná teoretická reflexia historikov o povahe vlastnej disciplíny. Tento cieľ si pred seba kladie aj toto číslo Forum Historiae. Prináša sedem štúdií a tri recenzie, ktoré rôznym spôsobom analyzujú implikácie naratívnej formy a ideologickej podmienenosti historického textu pre povahu historického poznania.

Prvý text od Jana Pomorského prináša inšpirujúcu a zasvätenú analýzu kategórie *uhol pohľadu* v historiorafickom myslení. Tento text možno považovať tiež za prehľadné zosumarizovanie diskusií relevantných pre súčasnú teóriu histórie a filozofiu dejín. Túto funkciu plní, hoci iným spôsobom, aj druhý text od Ewy Domaňskej. Autorka v ňom podala brilantnú charakteristiku intelektuálneho vývoja snád' najvplyvnejšej postavy súčasného historického myslenia, amerického historika Haydena Whita. Možno konštatovať, že White je v širokej odbornej obci natoľko známy, nakoľko zostáva zároveň nepoznaný. Jeho diela sa často citujú bez potrebných znalostí jeho koncepcií a postojov (inými slovami, často tu ide o svojho druhu módný trend, keď jeho citácia má primárne len zatriktívniť poznámkový aparát o zvučné meno). E. Domaňska svojim textom spravila v tomto ohľade dôležitý počin, keďže umožňuje odbornej čitateľskej obci oboznámiť sa so základnou charakteristikou Whitovho myslenia o dejinách. Herman Paul v treťom texte upozorňuje na neadekvátny historiografický obraz o zásadnom diele Whita *Metahistory*. Erudovaným spôsobom argumentuje, že je neprimerané hodnotiť toto dielo iba z narativistických pozícií, pretože gro obsahu tejto práce spočíva najmä na ideologických a ontologických aspektoch Whitovho pohľadu na históriu.

Po týchto troch príspevkoch z oblasti teórie histórie a filozofie dejín nasledujú analýzy konkrétnych historických textov, resp. historiografických konceptov. Juraj Dvorský prináša z pozície literárnej vedy narativistickú analýzu Vespucciho listu *Mundus Novus*. Piotr H. Kosicki zas analyzuje totalitarizmus ako heuristickú a existenciálnu kategóriu. Oba texty, hoci analyzujú úplne odlišné obdobia a témy, spája dôraz na relevanciu spôsobu používania a recipovania pojmov a narácií pre politickú/mocenskú prax. V posledných dvoch príspevkoch, zameraných na problematiku slovenského národného hnutia, je stredobodom pozornosti ideológia v kontexte s historiografiou, resp. historickou naráciou. Alexander Maxwell podrobne zdôvodňuje, že rozdelenie slovenčiny na tri nárečia pramení z ideologických a nie jazykovedných príčin. Karol Hollý analyzuje obrazy minulosti v programových textoch slovenského národného hnutia, pričom sleduje kontradikcie či obsahové nezrovnalosti v rámci nich a ideologické, resp. politické ciele, ktoré plnili tieto interpretácie histórie.

V rubrike Materiály prinášame tri recenzie. Eugen Zeleňák prináša kritický pohľad na monografiu kanadského teoretika dejín J. Gormana; Jan Randák zas v recenzii na knihu Z. Vašíčka približuje teoretickú reflexiu vzťahu histórie a archeológie. Napokon Jan Mervart hodnotí pred nedávnom vydané dielo *Kapitoly zo súčasnej filozofie dejín*. Na túto prácu chcem na záver zvlášť upozorniť, a to nie len z dôvodu, že tematicky v mnohých ohľadoch korešponduje s textami v predkladanom čísle *Forum Historiae*. Antológiu prekladov od trojice vedeckých pracovníkov – historika R. Kožiaka, a filozofov J. Šucha a E. Zeleňáka, totiž možno v rámci historickej produkcie na Slovensku bez obáv hodnotiť ako udalosť prvoradého významu – a verím, že s odstupom času ju bude možné hodnotiť aj ako prelom v šírení poznania súčasnej filozofie dejín v rámci spoločenstva slovenských (resp. aj českých, ako na to upozorňuje recenzia J. Mervarta) profesionálnych historikov a univerzitných študentov histórie.

Cieľ tohto čísla *Forum Historiae* sa naplní, pokiaľ bude jeho obsah pozorne a najmä kriticky čítaný a bude inšpirovať k serióznym odborným diskusiám ako aj k ďalším publikačným aktivitám v tejto oblasti.¹ V takom prípade bude môcť budúci zostavovateľ podobného súboru textov z oblasti súčasnej metodológie histórie a filozofie dejín osloviť zahraničných autorov

¹ Toto číslo *Forum Historiae* je do značnej miery výsledkom aj spolupráce historikov a filozofov. Napriek tomu, že takáto spolupráca je pre teóriu histórie či filozofiu dejín celkom prirodzená, v skutočnosti je v rámci slovenskej inštitucionalizovanej vedy minimálna. Na tomto mieste sa preto žiada upozorniť na potrebnosť a produktívnosť blízkej kooperácie týchto dvoch disciplín (prirodzene bez uzatvárania sa pred ďalšími disciplínami; ako samozrejme sa javí napr. kooperácia s literárnou vedou). V tejto súvislosti chcem napokon upozorniť na nedávno publikovanú prehľadovú štúdiu od dvojice filozofov, ktorú považujem za hodnotný a potrebný študijný materiál, ktorý vhodne dopĺňa predkladané texty v tomto čísle *Forum Historiae*. Pozri: ČERNÍK, Václav – VICENÍK, Jozef. Historical Narrative: A Dispute between Constructionism and Scientific Realism. In *Human Affairs*, roč 19, 2009, s. 182–193.

výlučne na základe vlastnej voľby a nebude to, ako v prípade zostavovania tohto čísla, doslova nevyhnutnosť. Na tomto mieste sa preto chcem poďakovať všetkým autorom, z ktorých väčšina pôsobí na zahraničných univerzitných pracoviskách (konkrétne v Poľsku, USA, na Novom Zélande a v Holandsku) za poskytnutie svojich textov; vďaka v neposlednom rade patrí tiež prekladateľom, resp. aj vlastníkom autorských práv za ich ochotný súhlas s publikovaním príslušných prác na stránkach *Forum Historiae*.

Karol Hollý